

tracing the past
and portraying the present

khz bz

workshop catalogue
sept 07—09.2024

CSN Lab

Այս գրքույկը ստեղծվել է «Մշակութային և սոցիալական նարատիվների լաբորատորիա»-ի (CSN Lab) կողմից՝ «Հանուն ժողովրդավարության եվրոպական հիմնադրամի» (EED) աջակցությամբ:

This catalog was created by the “Cultural and Social Narratives Laboratory” (CSN Lab) with the support of the “European Endowment for Democracy” (EED).

MENTORS

ՄԵՆՏՈՐՆԵՐ

3

Harutyun Toumaghyan

Concept artist
and art director of CSN Lab

Anna Hakopian

Visual Artist
and book illustrator

Armine Shahbazyan

Visual Artist and art director of
EVN Media fest

Tigran Amiryan

Cultural researcher
and co-founder of CSN Lab

Arsen Abrahamyan

Architect
and urban researcher

Հարություն Թումաղյան

Կոնցեպտուալ արտիստ,
CSN Lab-ի արտ տնօրեն

Աննա Հակոբյան

Վիզուալ արտիստ և գրքերի
պատկերազարդող

Արմինե Շահբազյան

Վիզուալ արտիստ, EVN մեդիա
փառատոնի արտ տնօրեն

Տիգրան Ամիրյան

Մշակութային հետազոտող,
CSN Lab-ի հիմնադիր

Արսեն Աբրահամյան

Ճարտարապետ,
ուրբան հետազոտող

PARTICIPANTS

ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐ

4

Albert Petrosyan
Anahit Erkoyan
Ani Khachatryan
Arman Tovmasyan
Arpi Balyan
Harut Vardanyan
Ine Sergeyev
Julietta Grigoryan
Kira Lin
Lilit Balayan
Lusine Vanyan
Margarita Ghazaryan
Marina Khachatryan
Milena Goginyan
Ruzan Petrosyan
Stella Hambaryan
Syune Movsesyan
Tatevik Hovhannisyan
Vahe Budumyan
Vigen Sayadyan

Ալբերտ Պետրոսյան
Անահիտ Ըռքոյան
Անի Խաչատրյան
Արման Թովմասյան
Արփի Բալյան
Հարութ Վարդանյան
Ինե Սերգեյան
Ջուլիետտա Գրիգորյան
Կիրա Լին
Լիլիթ Բալայան
Լուսինե Վանյան
Մարգարիտա Ղազարյան
Մարինա Խաչատրյան
Միլենա Գոգինյան
Ռուզան Պետրոսյան
Ստելլա Համբարյան
Սյունե Մովսեսյան
Տաթևիկ Հովհաննիսյան
Վահե Բուդումյան
Վիգեն Սայադյան

These postcards were created by artists of diverse backgrounds and experiences.

For days, they engaged in discussions and workshops of the “khzbz” project, reflected on the complex past and present, and tried to find pathways to the future. Their illustrations bring back memories of their childhood, home, birthplace, the horrors and trauma of war, and their beloved people and places—many of which no longer exist beyond the realm of their memories.

From the very beginning, while conceptualising the project as a team, we critically thought about how to create a space where people could express their thoughts, emotions, traumas and hopes for the future through art. At the heart of the seemingly primitive title “khzbz” is our sincere intention to give artistic freedom to the participants, so they do not feel compelled to create “works of art.” What truly mattered to us was fostering a safe and empathetic environment that would encourage them to freely make art and create postcards they would genuinely want to put in an envelope and send to their loved ones as well as strangers.

This project is part of the CSN Lab's "Dialogue Hub" initiative, aimed at promoting cultural dialogue. It brings together and unites people with diverse views and backgrounds, creating spaces and opportunities to see, hear, understand, and support one another. "khzbz" is an attempt to transform minor and major conflicts into solidarity.

Artists and cultural practitioners who have experienced war, forced displacement, discrimination, and social pressures have thought, "scribbled," dialogued, and co-created hand in hand, trusting each other with their vulnerabilities, fears, and dreams. These cultural dialogues not only provided an opportunity for representatives of vulnerable groups and communities to connect with one another, but also contributed to the inclusion and integration of Armenians forcibly displaced from Nagorno-Karabakh—people who have lost not only their homes but also their familiar creative environments—into Armenian society and the cultural field.

5

These postcards warm our hearts and give us hope that, together, we will find ways to overcome all hardships.

Best wishes,
CSN Lab

Այս բացիկները ստեղծել են ամենատարբեր փորձառություններ ունեցող մի խումբ արվեստագետներ: Օրեր շարունակ նրանք մասնակցել են khzbx նախագծի քննարկումներին ու վարպետաց դասերին, փորձել հասկանալ բարդ անցյալը, ներկան ու գտնել դեպի ապագան տանող ճանապարհները: Նրանց պատկերազարդումներն արտացոլում են իրենց մանկությունը, հարազատ տունն ու ծննդավայրը, պատերազմի արհավիրքն ու տրավման, սիրելի վայրերն ու մարդկանց, որոնցից շատերն այլևս անհատական ու կոլեկտիվ հիշողության ծիրում են միայն:

Նախագիծը կառուցելիս ողջ թիմով երկար մտածում էինք, թե ինչպես ստեղծել մի տարածություն, ուր մարդիկ արվեստի միջոցով կկարողանային արտահայտել իրենց փորձառությունը, ցավը, հույզերն ու ապագայի հույսը: khzbx, թվում է թե պարզունակ անվանումը, արվեստագետների ստեղծագործական ազատություն տալու փորձ էր, որը չէր պարտավորեցնի նրանց «արվեստի գործեր» ստեղծել: Մեզ համար բոլորովին այլ բան էր կարևոր՝ ձևավորել այնպիսի ապահով ու զգայուն միջավայր, որը թույլ կտար նրանց անկաշկանդ արարել ու ստեղծել բացիկներ, որոնք առաջին հերթին իրենք կցանկանային ծրարով ուղարկել ծանոթ ու անծանոթ մարդկանց:

Այս նախագիծը մեր կազմակերպության մշակութային

երկխոսությանը նվիրված «Դիալոգ Հաբ» ծրագրի մի մասն է: Այն միավորում և մերձեցնում է իրար նման ու տարբեր մարդկանց, ստեղծում միմյանց տեսնելու, լսելու, հասկանալու ու աջակցելու տարածություններ: khzbx-ը փոքր ու մեծ կոնֆլիկտները համերաշխության փոխակերպելու փորձ է:

Միասին մտածել, khzbx-ել ու երկխոսել են արվեստագետներ ու մշակութային գործիչներ, որոնք անցել են պատերազմի, բռնի տեղահանությունների, խտրականության ու հասարակական ճնշումների միջով, ու չնայած դրան՝ միմյանց վստահել իրենց խոցելիությունը, տազնապներն ու երազանքները: Իրար տեսնելուց ու ճանաչելուց զատ, մշակութային երկխոսության այս օրինակները նպաստել են հայաստանյան հասարակությունում և մշակութային դաշտում բռնի տեղահանված արցախցիների ներառմանը՝ մարդկանց, ովքեր կորցրել են ոչ միայն իրենց տները, այլև՝ ծանոթ ստեղծագործական միջավայրը:

Այս բացիկները ջերմացնում են մեր սրտերը և հուսադրում, որ միասին կգտնենք բոլոր դժվարությունները հաղթահարելու ուղիները:

Զերմագին
բարեմաղթանքներով՝
CSN Lab-ի թիմ

ALBERT PETROSYAN

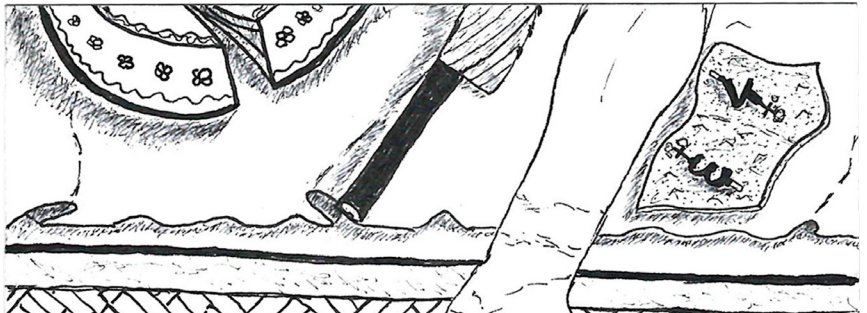
ԱԼԲԵՐՏ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

7

My first attempt to explain something to my parents through film.

Իմ առաջին փորձը ծնողներին որևէ բան հասկացնելու կինոդիտման միջոցով:

Դ արագին փոքր ճեղքներին
 որևէ բան հասկացնելու կհե-
 րկաման ժողովրդի:

ԴՆՈՐԱՆՅՈՒՆԻ ԴԻԵ

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX			
Տրվածը	Լինա	Մասերի Ձևաբան	
4.3	հարկերի գումարը	արժեքներ	
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX			

FIRIANO Postcard

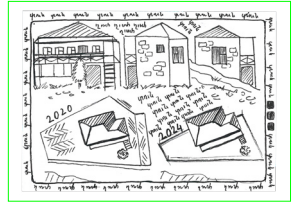

ANAHIT ERKOYAN

ԱՆԱՀԻՏ ԸՌՔՈՅԱՆ

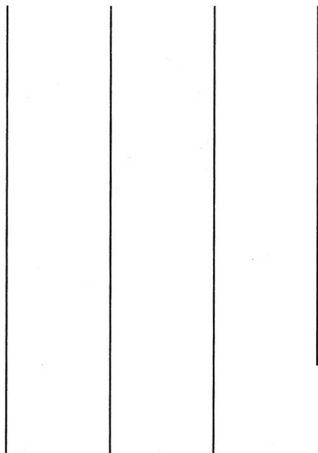

10

Here, I was myself. If I go somewhere else, I will still be me, but here I was real, whereas after leaving, my true "self" becomes just an "I."

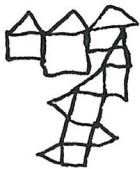
Այստեղ եղել եմ ես, եթե գնամ ուրիշ տեղ, նորից կլինեմ ես, բայց այստեղ ես իսկական էի, իսկ ուրիշ տեղ գնալուց հետո, իսկական «ես»-ը պարզապես :? ոչ

ՀԱՅԻՐԱՆՈՒ ՓՈՍՏԱՐԴ

Այսպէս եղի եմ ես, երբ գիտեմ
 որքան պէտք է, կարծի կ'ընեմ ես,
 բայց այսպէս ես կ'ընեմ 5ի,
 կ'ընեմ որքան պէտք է, կ'ընեմ հոգի
 կ'ընեմ ես, այսպէս ես
 ես 5:

ANI KHACHATRYAN

ԱՆԻ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

13

Freedom of being yourself

Ինքդ լինելու ազատությունը

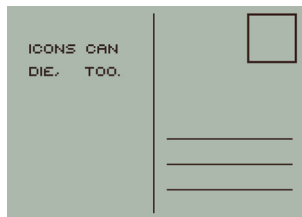
Freedom of being yourself

Ami Sene

ARMAN TOVMASYAN

ԱՐՄԱՆ ԹՈՎՄԱՍՅԱՆ

I was in the 3rd grade when I went to Meghri to stay at my grandfather Norik's house for the summer holidays. I would explore every dark corner, hoping to catch some lizards. In one of those corners, I saw my very first wild snake—decapitated and left to decompose out of sight.

15

Ever since I was a child, I have always been obsessed with learning. My artwork turned out to be more conceptual and a contextual than I could fully express here, but for me, it symbolises the belief that death and knowledge are intertwined.

Յրդ դասարանցի էի, երբ ամառային արձակուրդների ժամանակ գնացի Մեղրի՝ Նորիկ պապիս տուն: Փորփրում էի ամեն մուլթ անկյուն մողես բռնելու նպատակով:

Նման մի մուլթ անկյունում տեսա առաջին վայրի օձիս՝ գլխատված, նետված աչքից հեռու, հանգիստ փտելիս:

Մանուկ ժամանակվանից հիվանդագին կերպով տարված եմ եղել գիտելիք հավաքելով:

Աշխատանքը շատ ավելի խիտ է ստացվել կոնցեպտուալ ու ենթատեքստային առումներով, քան կկարողանամ այստեղ տեղավորել, բայց իմ աչքերում ես պատկերել եմ մահվան ու գիտելիքի փոխկապակցվածությունը:

ARPI BALYAN

ԱՐՓԻ ԲԱԼՅԱՆ

17

My grandmother Lilik was an accountant. This wallet used to belong to her, and I kept it as a memory until the police took it away from me. I wish my grandmother were still alive, so she could give me money from this wallet, and I could go buy whatever I wanted.

Լիլիկ տատիս հաշվապահ էր, իր այս պորտմանը երկար ժամանակ ինձ մոտ էր որպես հուշ, մինչև ոստիկանները չվերցրին ձեռքիցս: Երանի տատին կենդանի լիներ, էս պորտմանից ինձ փող տար, գնայի ինչ ուզում էի առնեի:

LkLhY
SUSrF
-SUVL
UUVL

90- only use 2-2-2-5 p/le

5-10-15-20-25-30-35-40-45-50-55-60-65-70-75-80-85-90-95-100

hundred use of ones 5-10

5-10-15-20-25-30-35-40-45-50-55-60-65-70-75-80-85-90-95-100

Sample skip 5-10-15-20-25-30-35-40-45-50-55-60-65-70-75-80-85-90-95-100

up to 100 skip by 5's

10-20-30-40-50-60-70-80-90-100

100-200-300-400-500-600-700-800-900-1000

1000-2000-3000-4000-5000-6000-7000-8000-9000-10000

FABRIANO Postcard

_____

_____

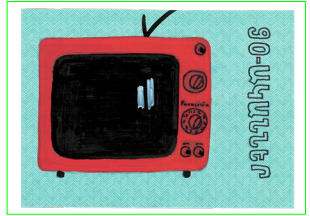
_____

_____

ARPI BALYAN

ԱՐՓԻ ԲԱԼՅԱՆ

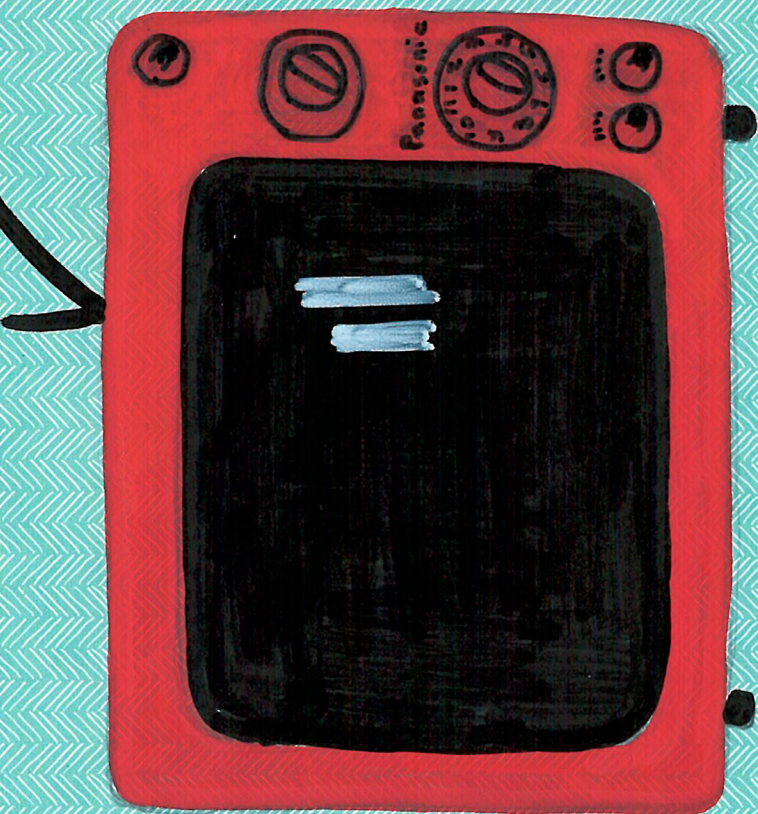

20

In the 90s, our neighbours would gather at our house to watch soap operas on TV and check the lottery numbers together.

90-ականներին մեր հարևանները հավաքվում էին տանը ու միասին մեր կարմիր փոքր ծելեվիզորով սերիալներ էինք նայում ու ստուգում լոտոյի թվերը:

90-ԱԿԱՆՆԵՐ

Four horizontal lines for writing an address.

90 - why we're the people

Stop keep been 2.2.2.2.2

keep me of of me 5.1.1

Stop open 2.2.2.2.2.2.2

Specimen stop keep 5.1.1

part the 2.2.2.2.2.2.2

with 2.2.2.2.2.2.2

keep me in my me 2.2.2.2.2

keep 2.2.2.2.2.2.2

FABRIANO Postcard

HARUT VARDANYAN

ՀԱՐՈՒԹ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

23

Will I become a soldier when I grow up?

Որ մեծանամ զինվոր եմ դառնալու:

մեր
տանկության
մանգոն

Երաժշտությունը՝
Տիգրան Մասուրյանի

INE SERGEYAN

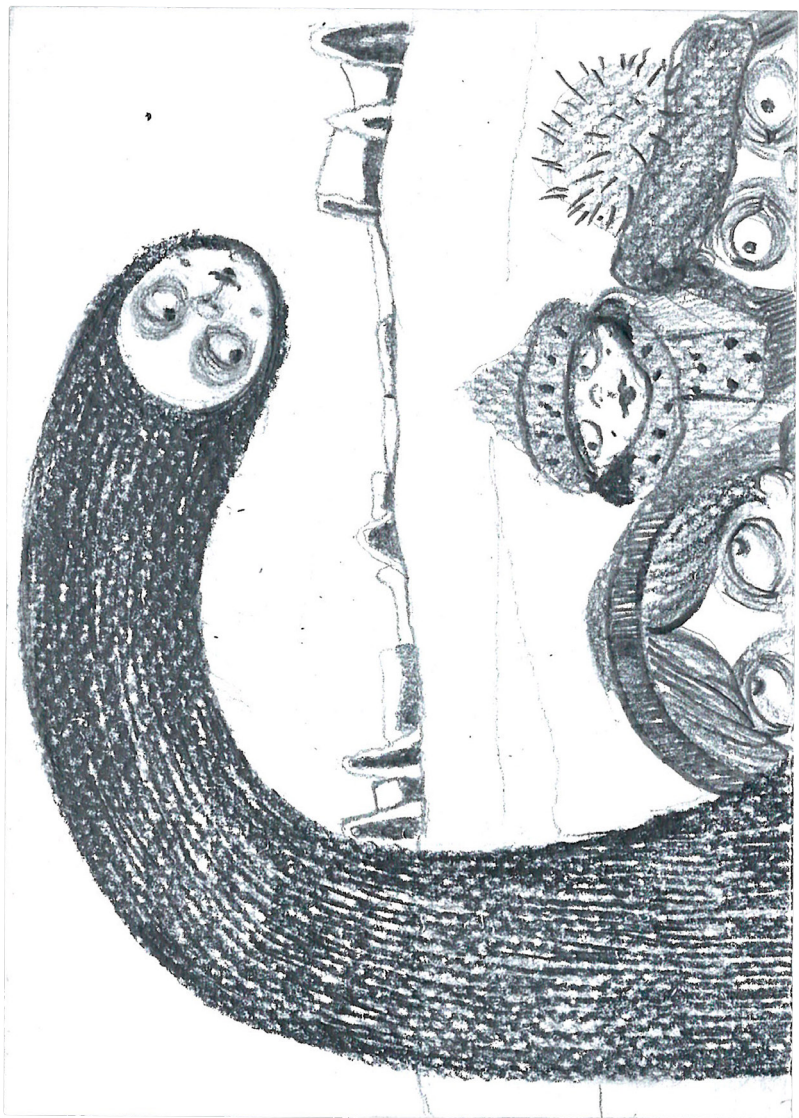
ԻՆԵ ՍԵՐԳԵՅԱՆ

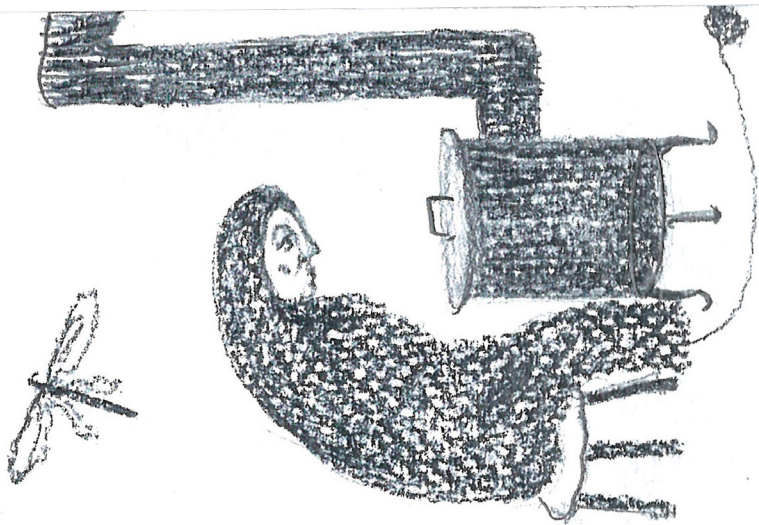

26

Untitled

Անվերնագիր

FABRIANO Postcard

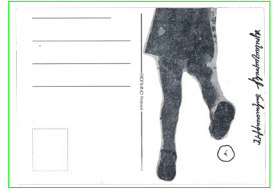

Four vertical lines for writing an address.

JULIETTA GRIGORYAN

ՋՈՒԼԻԵՏՏԱ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

29

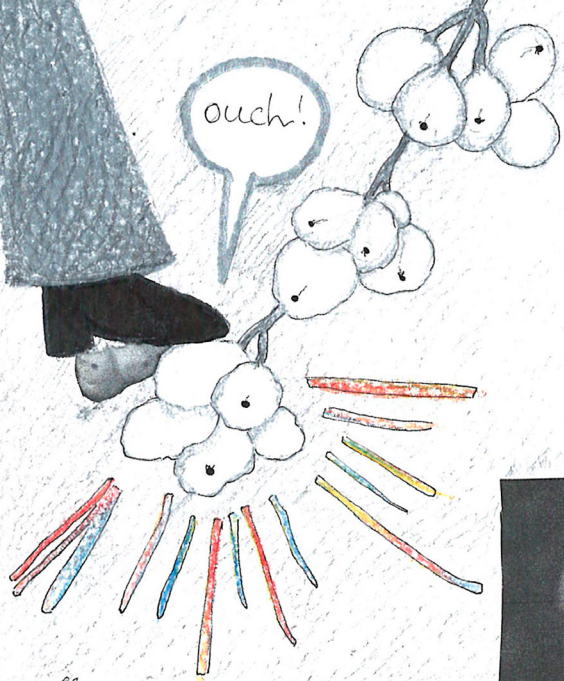
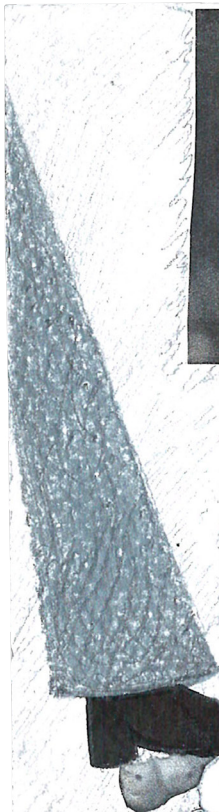
The destiny of a snowberry

Ձյունաշարուկի ճակատագիրը

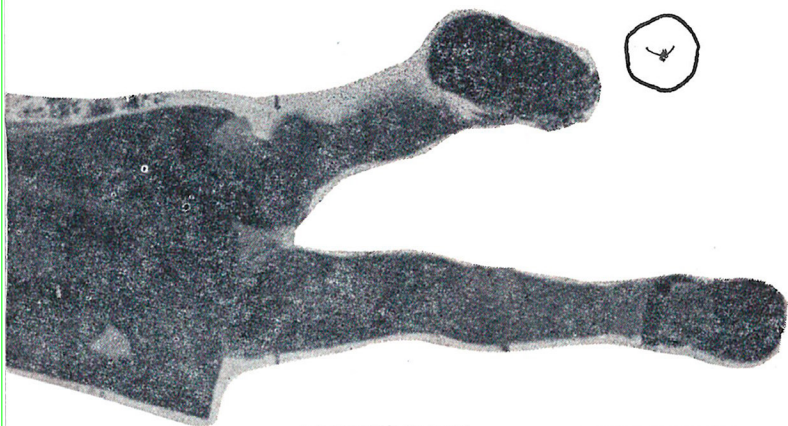
the destiny of symphoricarpos

ouch!

julietta grigorova

Համալսարանի Գրադարան

FABRIANO Postcard

Four vertical lines for writing an address.

KIRA LIN

ԿԻՐԱ ԼԻՆ

32

Sometimes, you may not find your way home right away. That is not your fault.

Երբեմն տունը միանգամից չես գտնում: Դա քո մեղքը չէ:

Sunny, not windy, blue & white

LILIT BALAYAN

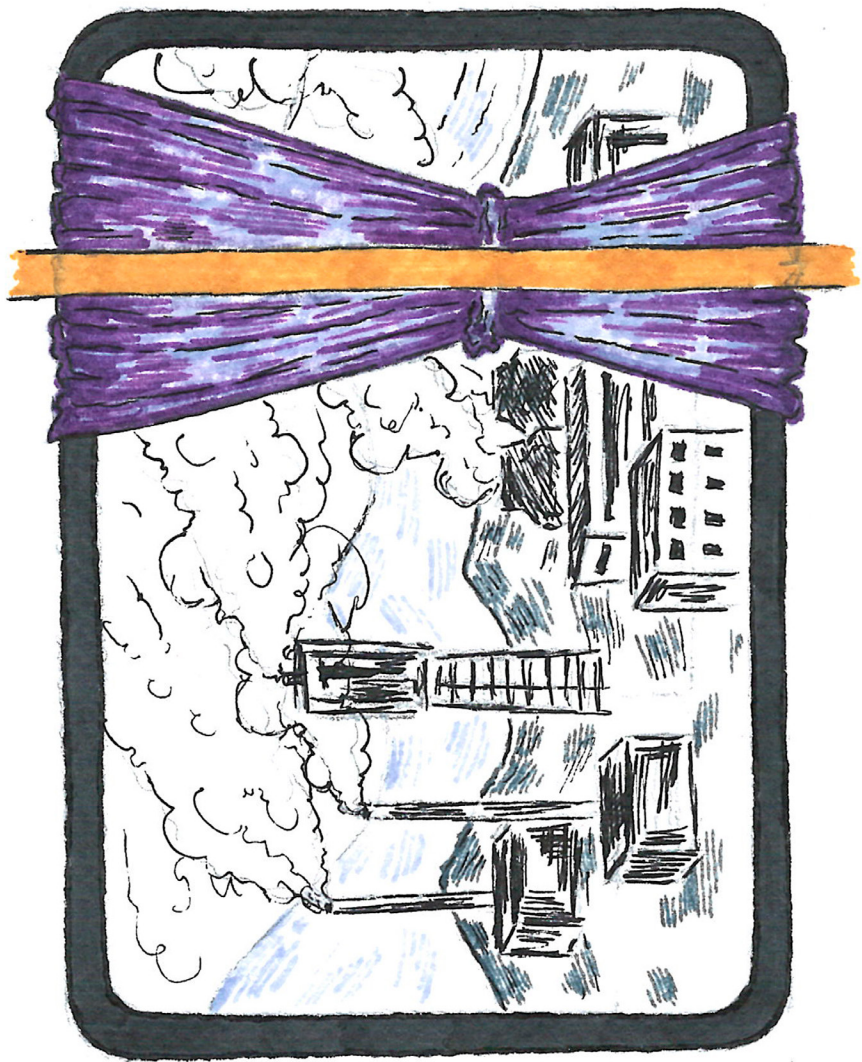
ԼԻԼԻԹ ԲԱԼԱՅԱՆ

34

Landscape

Լանդշաֆտ

LUSINE VANYAN

ԼՈՒՍԻՆԵ ՎԱՆՅԱՆ

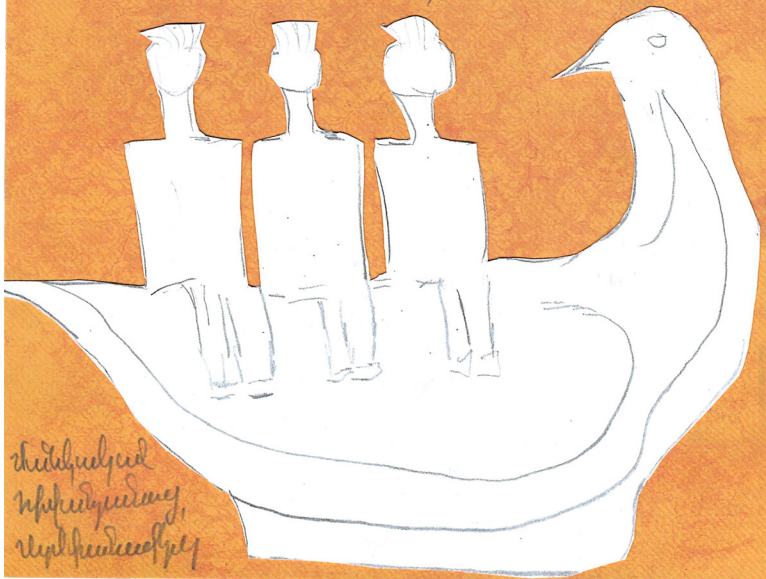

37

Stepanakert, where are the children? There is no one left in the city.

**Ստեփանակերտ, բա ո՞ր են երեխաները,
քաղաքում մարդ չկա:**

Fun nipp lita lipstucculipp

thitilquyud
nphidquidney,
vuphquidney

Համբեր՛ զազգայն

1987թ

Համ Խաղաղագիտ Խանդերք:

Գրադերան օճաքրաներան յիմանարկի:

2011թ

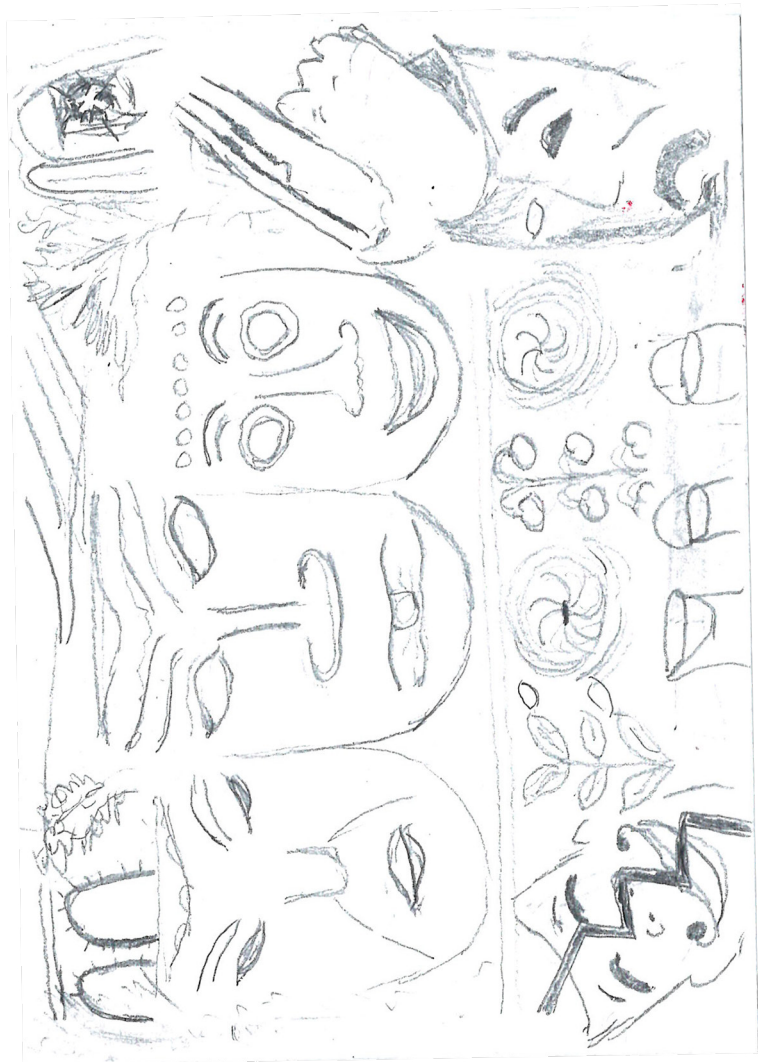
Թարրանի շեփք կիք Են յիբանարկի:

Կարողի ԵՆ Են յիբանարկի:

2024թ

Բանարկան Են յիբանարկի:

Կարողի ՏԻՊ ԵՆ յիբանարկի:

MARGARITA GHAZARYAN

ՄԱՐԳԱՐԻՏԱ ՂԱԶԱՐՅԱՆ

41

Everyone thought that the time machine was some sort of abstract object, but (s)he knew it was a blanket— the Nanas.

"It makes no sense to worry about the distant future; I tell you that as a time machine."

Բոլորի համար ժամանակի մեքենան ինչ-որ վերացական առարկա էր, բայց նա գիտեր, որ ժամանակի մեքենան ժածկոց է՝ Նանասը: «Հիմար բան է հեռավոր ապագայի համար մտահոգվելը, ես դա քեզ որպես ժամանակի մեքենա եմ ասում»

Ինչո՞րք հասար հասունեակք

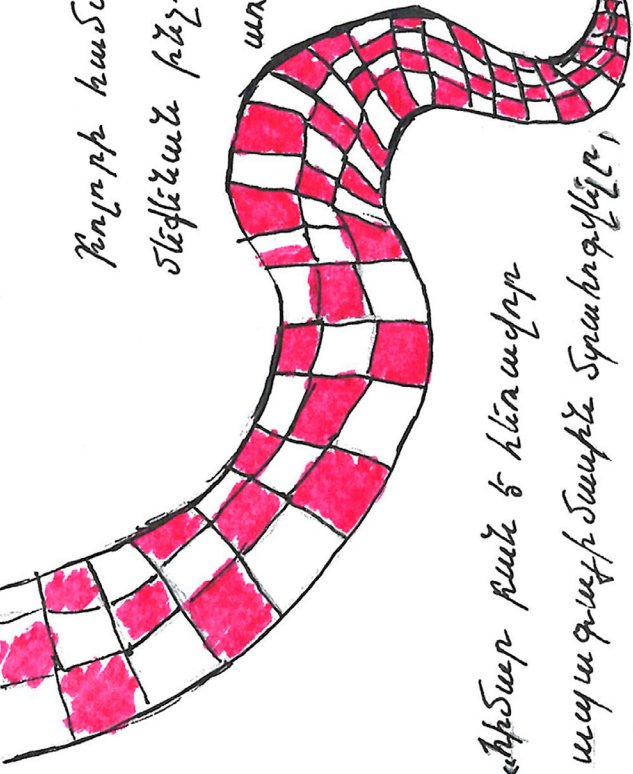
Տեղեկուն թնչ-որ Վերացա կունե

առարկա ճր, բացը նա

Գրքեր, որ հասունեակք

Տեղեկուն հարկոց Կ՝

Զուե աւր

Կիսար բուն ծ հերաւոյր

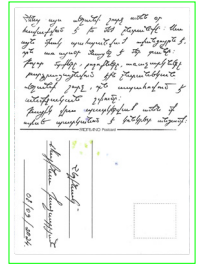
ապա ցաւք հասունեակք Տրաւոր ցղեր,

Կա ճեղք մա որպէս հասունեակք

Տեղեկուն ԿԵ աւան >>

MARINA KHACHATRYAN

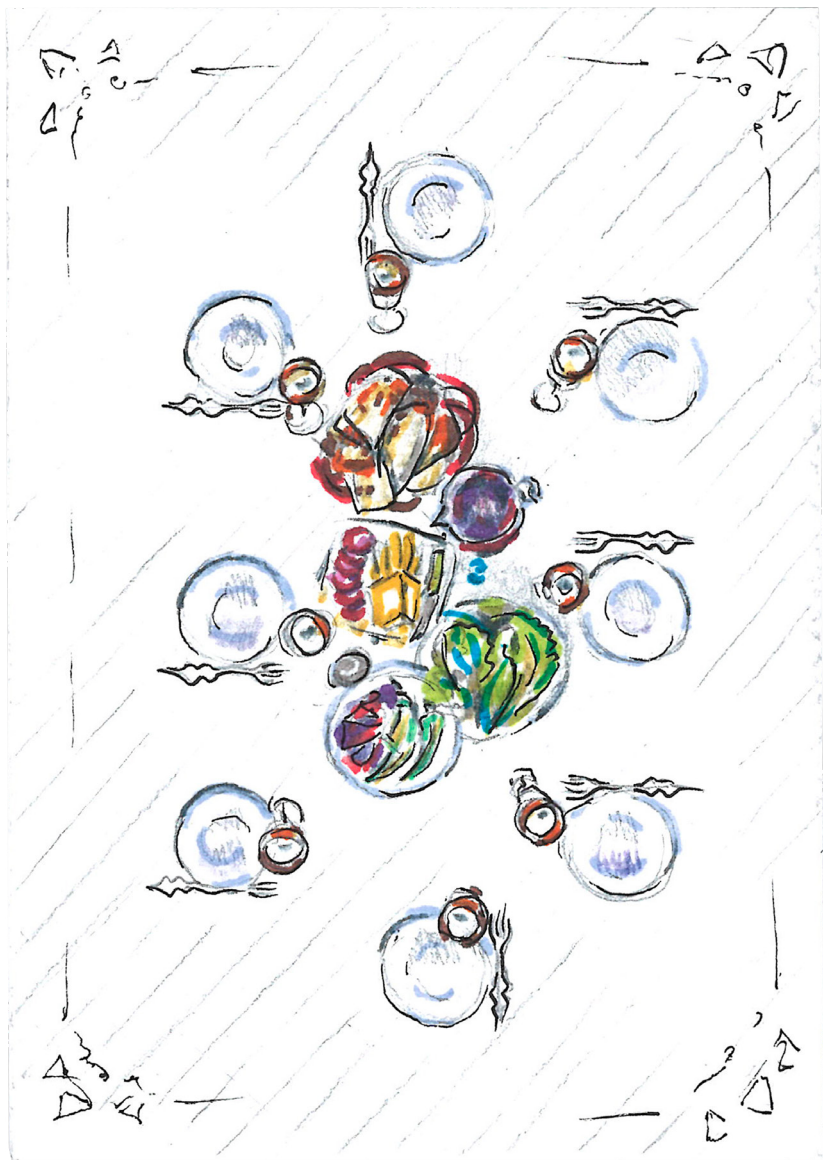
ՄԱՐԻՆԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

43

Every day, my big family gathers around this table. It is the only custom we still uphold in our home. We share all kinds of thoughts, concerns, and advice around this table, which nurtures natural communication among us. Each plate depicted on the postcard belongs to a particular family member.

Հենց այս սեղանի շուրջ ամեն օր հավաքվում է իմ մեծ ընտանիքը: Սա այն միակ պահպանված ավանդույթն է, որն առ այսօր մնացել է մեր տանը: Բոլոր մտքերը, բողոքները, առաջարկները բարձրաձայնվում են ընտանեկան սեղանի շուրջ, որն ապահովում է անմիջական շփումը: Բացիկի վրա պատկերված ամեն մի ափսե պատկանում է կոնկրետ անդամի:

They are absolute joys with a
benefit of the doubt: they
are such a beautiful surprise to
the man who has to stop them:

For the first time, perhaps, we can say that
the joy of the first experience
is absolute, the joy of the first
experience is absolute:

They are such a beautiful surprise to
the man who has to stop them:

FABRIANO Postcard

26/10/24

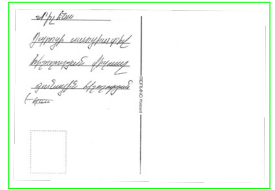
My dear family

08/09/2024

MILENA GOGINYAN

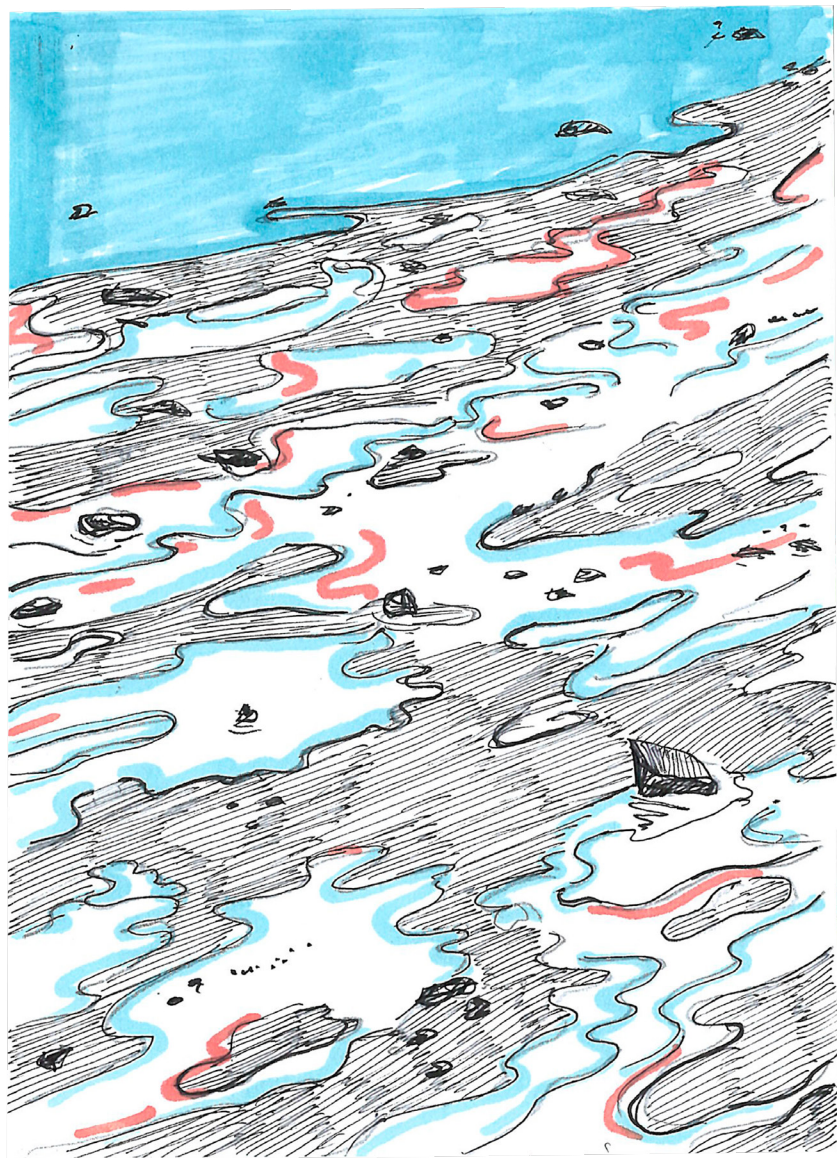
ՄԻԼԵՆԱ ԳՈԳԻՆՅԱՆ

46

Chromatic memory

Գունային հիշողություն

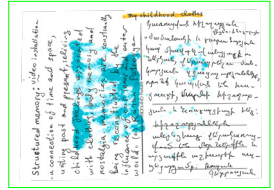

RUZAN PETROSYAN

ՌՈՒՋԱՆ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

49

Constructed memory

“A connection of time and space, uniting past and present, embracing childhood feelings associated with clothing, body memory, and nostalgia.

Memories are continually reconstructed under the influence of our inner and outer worlds.”

Կառուցված հիշողություն

«Ժամանակի և տարածության կապ՝

միավորելով անցյալն ու ներկան, վերապրելու

մանկության զգացողությունները, որոնք

կապված են հագուստի, մարմնի հիշողության և

նոստալգիայի հետ: Հիշողություններն անընդհատ

վերակառուցվում են մեր ներքին ու արտաքին

աշխարհի ազդեցությամբ»

structured memory. Ruzan Petrosyan

STELLA HAMBARYAN

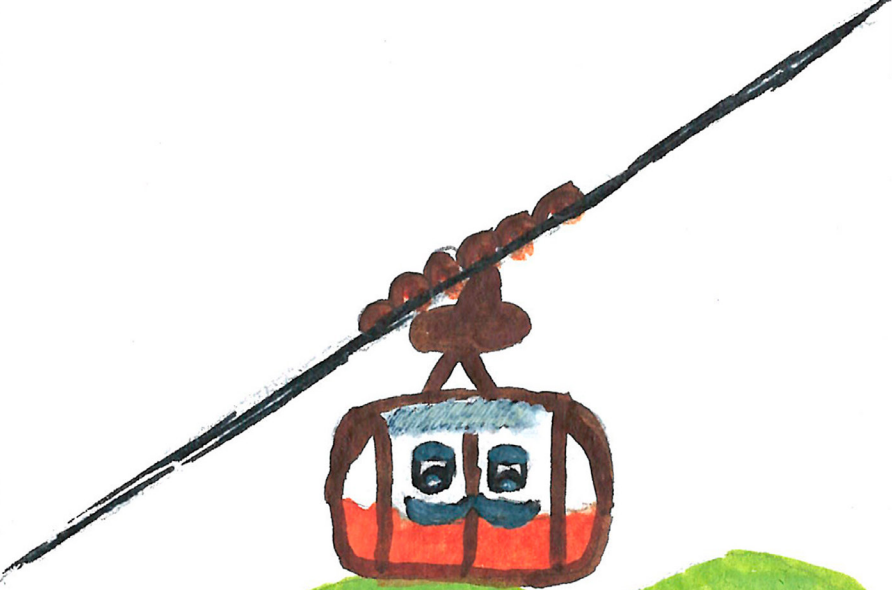
ՍՏԵԼԼԱ ՀԱՄԲԱՐՅԱՆ

52

Untitled

Անվերնագիր

Успешнее, 25⁰
Step theodolite

Just 52 deep
Stalwely 25r 24red,
holy 215 5r 24red.

SYUNE MOVSESYAN

ՄՅՈՒՆԵ ՄՈՎՍԵՍՅԱՆ

55

My little fantasy world in my old apartment.

Իմ փոքրիկ երազանքների աշխարհն իմ նախկին բնակարանում:

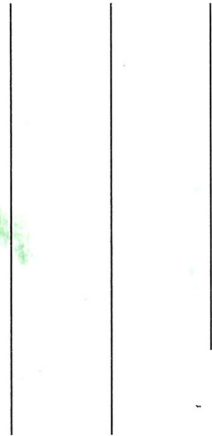

my little fantasy world. ☺
I was for the first time in
my old apartment.

FIDRIANO Postcard

Yvette Infante

TATEVIK HOVHANNISYAN

ՏԱԹԵՎԻԿ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

58

Untitled

Անվերնագիր

VAHE BUDUMYAN

ՎԱՀԵ ԲՈՒԴՈՒՄՅԱՆ

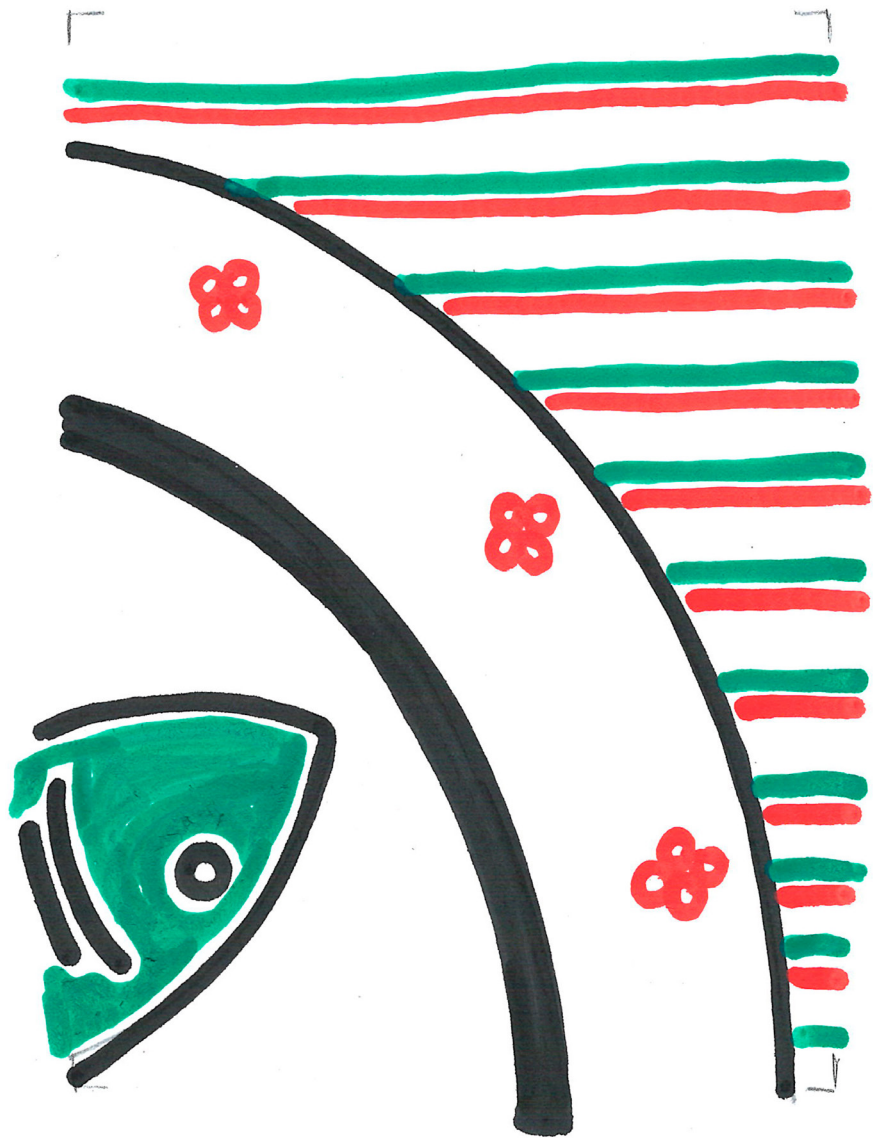
60

**Memories are delicate.
Memories are constructed.**

**Հիշողությունները նուրբ են:
Հիշողությունները կառուցված են:**

VIGEN SAYADYAN

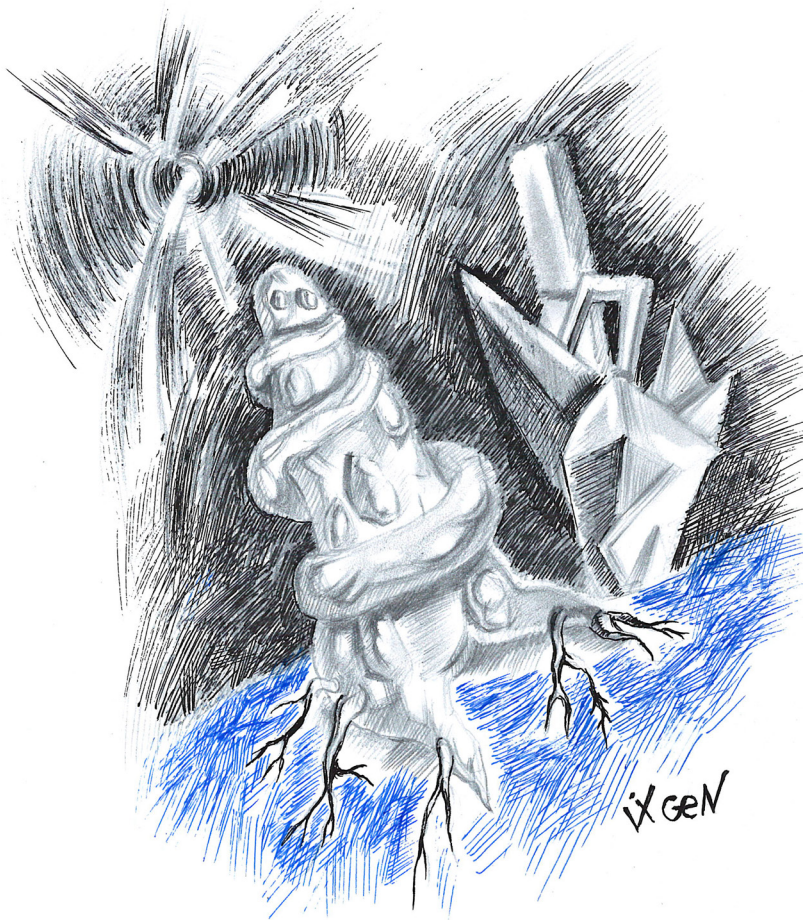
ՎԻԳԵՆ ՍԱՅԱԴՅԱՆ

64

Untitled

Անվերնագիր

csnlab.net

khz bz

EUROPEAN
ENDOWMENT OF DEMOCRACY